

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN BASIN SEKTÖRÜNE ETKİSİ

Arş.Gör. Çiğdem BATU DİRİK*

ÖZET

Gümrük Birliği, son yıllarda Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşme yolunda attığı en önemli adımlardan birisidir. 1 Ocak 1996 tarihinden bugüne Gümrük Birliği, ülke ekonomisindeki birçok sektörde olduğu gibi basın sektöründe de etkisini göstermiştir. Basın sektörünün özellikle yatırımlar, kağıt ve işgücü olarak sıralanan maddi üretim faktörleri açısından etkilendiği gözlenmektedir. Kağıt konusunda ise gümrük birliğinden sonra ithalat artmıştır. Zira Türkiye kağıt ithalatını Gümrük Birliğine üye Avrupa Birliği üyesi ülkelerden ve üçüncü dünya ülkelerinden yapmaktadır. İşgücü konusundaki yatırımlar incelendiğinde ise Gümrük Birliğinden sonra basın işletmelerinde insan kaynakları yönetimi açısından bir değişiklik göze çarpmamakta; Gümrük Birliği sonrasında teknolojik anlamda makina teçhizat yatırımlarına ağırlık verildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Basın Sektörü, Basın İşletmesi, Gümrük Birliği, Maddi Üretim Faktörleri

ABSTRACT

Customs Union is one of the most important steps taken recently on the way to integration of Turkey with European Union. Customs Union has shown its effects also in press sector as in many other sectors since 1 January 1996. It's seen that press sector is affected especially regarding material production factors listed as investment, paper and workmanship. It is seen that machinery and equipment investments are featured after Customs Union, especially in technological ground. Regarding paper, importation has been increased after Customs Union. Turkey performs its paper importation from EU countries member of Customs Union and third world countries. When investments regarding workmanship are investigated, a change in press administrations regarding human resources management is seen after Customs union.

Key Words: Press Sector, Press Administration, Customs Union, Material Production Factors

GİRİŞ

Türkiye 1 Ocak 1996 günü Avrupa Birliği ile imzaladığı Ankara anlaşması gereği son aşamayı da tamamlayıp, Gümrük Birliği'ne girmiştir.

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Gümrük Birliği'ne hazırlık süreci olarak değerlendirilen dönemlerde, AB müktesebatının genişliği ve ülkemizin hassasiyetleri nedeniyle üzerine düşen bazı konuları yerine getiremeden Türkiye, Gümrük Birliği'ne bir takım eksiklerle dahil olmuştur. Bununla beraber, özel sektör kamununun eksik bıraktığı konuları kendi çabaları ile tamamlamaya çalışmıştır. Bu dönemde özellikle çeşitli sektörlerle yönelik bir çok araştırma yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda Gümrük Birliği'nin bazı sektörleri olumlu, bazı sektörleri ise olumsuz etkileyeceği yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Gümrük Birliği'nden etkilenecek olan sektörlerden birisi de basın sektörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Basın sektöründe faaliyet gösteren basın işletmelerini haber verme işlevinin yanında, kar gütmeye amacında olan işletmeler olarak düşündüğümüzde, karşımıza normal bir şirketin üretim faaliyetlerinden çok farklı olmayan bir yapı çıkmaktadır. Basın kuruluşları da diğer şirketler gibi üretim faktörlerini kullanarak mal ve hizmet üretirler ve bu ürünleri pazarlarlar. Bunun sonunda da maksimum kar elde etmek isterler. İşte bu üretim süreci sırasındaki en önemli fark belki de üretilen ürünün yani gazetenin, dayanıksız ürün olma özelliğinden dolayı hızlı üretilip, hızlı tüketilmesi zorunluluğu ve ürünün kamuya hizmet etmesidir.

Üretim sürecine baktığımızda üretim faktörlerini yazılı basında iki büyük grupta toplamaktayız;

1. Entelektüel üretim faktörleri: Yazı işleri, ajanslar, dökümantasyon servisleri
2. Maddi üretim faktörleri: Yatırımlar, kağıt, işgücü (Alemdar, 1999:94).

Gümrük Birliği'nden sonra basın sektörünün ekonomik yapısı üzerindeki değişiklikleri ele alırken ağırlıkla maddi üretim faktörleri üzerinde durmak gerekmektedir, çünkü asıl etkiler bu alanda kendini gösterecektir.

MADDİ ÜRETİM FAKTÖRLERİ

A. YATIRIMLAR

Maddi üretim faktörlerinden birisi olan yatırımlar üretim olanaklarını artırmak amacıyla sermayeye yapılan ilaveler olarak tanımlanabileceği gibi, belli bir dönemde üretim araçlarında yapılan artışlar ve bu artışların gerçekleşmesini sağlayan harcamalar akımı olarak da ifade edilebilir. Yatırımlar, makine teçhizat ve bina gibi sabit sermaye mallarında ya da hammadde yarı mamül ve mamül stoklarında artış yaratma amacıyla yapılmaktadır. İşletmeler ekonomik ve teknik koşulların her geçen gün hızla

değişmesi nedeniyle kısa ve uzun vadeli hedeflerine ulaşabilmek için yenileme yatırımları yapmak zorundadırlar. Basın sektörü açısından ele alındığında, hem yeni işletmeler kurularak yatırım yapılmakta hem de kurulu olan işletmelerdeki üretim faktörlerine ilaveler yapılmaktadır. Gümrük Birliği'nden sonra yapılan yatırımlar incelendiğinde, sabit sermaye unsurlarından teknolojiye yapılan yatırımların arttığı göze çarpmaktadır. Teknoloji zira bütün saydıklarımızı kapsamakta, her işletme için büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda teknoloji genel anlamda; mal ve hizmet üretimine ilişkin bilgilerin tümü olarak ifade edilebileceği gibi, ticari bir değer elde etmek için gerçekleştirilen bilimsel uygulamalar şeklinde de tanımlanabilmektedir. (Sarıhan,1998:18)

Basın işletmeleri, hem hizmet sınırlarını genişletip daha geniş kitlelere hitap etmek, ve hem de mevcut teknolojilerini modernleştirmek için teknolojiye yatırım yaparlar. Basın işletmeleri teknoloji yoğun işletmeler olduğundan teknolojilerini sürekli yenilemek durumundadır. Çünkü işletmeler yenileme yatırımları sonucunda istedikleri miktar ve çeşitlilikte mal ve hizmet üretebilme imkanına sahip olmakta, verimlilikleri yükselmekte, üretim daha kaliteli ve standartlara uygun şekilde gerçekleşmekte ayrıca üretimin maliyetleri düşürülebilmektedir.

Rekabet yoğun koşulların egemen olduğu basın sektöründe, yukarıda sıraladığımız koşulların yerine getirilebilmesi, ileri teknolojiye sahip basın işletmelerinin diğer basın işletmelerine oranla avantajlı durumda olmasını sağlamaktadır. Basın işletmelerini yatırım yapmaya zorlayan diğer önemli bir neden de globalleşme ile birlikte ulusal sınırları zorlayan rekabet koşulları ve Gümrük Birliği'nin etkisidir. Basın işletmeleri özellikle 1945 yılından sonra teknolojinin üretimindeki önemini farketmiş ve gelişen teknolojiyi kullanmaya başlamışlardır.

Bugün de yenileme politikalarını devam ettiren basın sektörü sabit sermaye yatırımlarıyla binalara, makine, araç, gereç ve teçhizata yaptığı yatırımlarla teknolojiyi yakından takip eden sektörlerin başında gelmektedir. Günümüzde basın sektörü modern teknolojinin egemen olduğu binalarda faaliyet göstermekte, üretimini en ileri teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmektedir. Hızlı rekabet ortamında faaliyet gösteren basın işletmeleri, bir taraftan eskiden teknolojilerini yenilemek, diğer taraftan da yeni teknolojilerin kullanım bilgisini, yeni yönetim ve çalışma tekniklerini çalışanlarına öğretmek ve onları bilgilendirmek zorundadırlar.

Geleceğin teknolojik fırsatlarını önceden gören ve geleceğin fırsatlarını ortaya çıkarmak üzere AR-GE'ye yatırım yapan ve teknoloji geliştirmeye önem veren basın işletmeleri rekabet üstü kalacak, daha fazla

ekonomik ve teknolojik üstünlük sağlayacaklardır. (Sarıhan,1998,77) Bu gerçeğin farkına varan basın kuruluşları özellikle üretim sürecinde kullanılan makinalara ve bilgi teknolojilerine yatırım yapmaktadır.

Bu noktadan hareketle, Gümrük Birliği'ne girdiğimiz 1996 yılında DİE'nin 1996-1997 yılı dış ticaret verilerine göre yapılan yatırımlar şöyledir: Bobin halindeki kağıda ofset baskı yapan makinalardan 190 adet makine basın işletmeleri tarafından ithal edilmiştir. Gümrük birliği'nden bir yıl sonra yani 1997 yılında gerçekleştirilen makine ithalat rakamlarına baktığımızda ise 155 adet makine ithal edildiği görülmektedir. (DİE, 1996- 1997)

Bu dönemde ithal edilen makine sayısında bir miktar düşüş olmakla birlikte önemli bir azalma göze çarpmamaktadır.

Kağıt ve basım sanayiinde kullanılan makine ve teçhizat açısından Türkiye üretici konumunda değildir. Sektör yıllık ortalama 10-12 milyon dolarlık ithalata karşılık, birkaç yüz milyon dolarlık ithalatı gerçekleştirmektedir. 1997 yılında 325.971 milyon dolar olan makine ithalatı 1998 yılında 257.709 milyon dolar, 1999 yılının Ocak- Nisan döneminde ise 56.340 dolar olarak gerçekleşmiştir.1997 yılında azalma kağıt üretimine ilişkin makinalarda yüzde 18, dizgi makinalarında yüzde 32.5, matbaa makinalarında ise yüzde 44.8 oranında gerçekleşmiştir. Bu değişimler sonucu, kağıt üretimine ilişkin makinalara 18.7 milyon dolar, dizgi makinalarına 2.8 milyon dolar, matbaa makinalarına ise 23.2 milyon dolar ödenmiştir.(Dünya Gazetesi,8.7.1999:18)

Sözü edilen dönemde miktar olarak 69 adet dizgi makinası, 631 adet matbaa makinası ithalatı yapıldığı belirlenmiştir.1998 yılı rakamları incelendiğinde ise 22 milyon dolarlık kağıt üretimine ilişkin makine, 16.2 milyon dolarlık dizgisi,153.5 milyon dolarlık matbaa makinaları ithalatı gerçekleştirilmiştir. Adet olarak ele alındığında ise 1998 yılında, 105 adet dizgi, 15 bin 401 adet matbaa makinası ithalatı yapılmıştır.(Dünya Gazetesi,8.7.1999:18)

İhracat rakamlarına baktığımızda ise, ihracatın 1998 yılında yüzde 14.6 oranında artarak 12 milyon 113 bin dolar olarak gerçekleştiği, 1999 yılında da ihracatın yüzde 13.2 oranında artarak 4 milyon 503 bin dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Aynı dönemde, 2 milyon 364 bin dolar olarak gerçekleşen matbaa makinaları ihracatının yüzde 50.4 oranında artığı, diğer makine türlerinin ise azaldığı görülmüştür.(Dünya Gazetesi, 8.7.1999:18)

Tablo1:Basım Sanayiinde Kullanılan Makine İthalatı ve İhracatına İlişkin Rakamlar (\$)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT
1994	4.795	101.995
1995	4.243	226.987
1996	10.388	380.816
1997	10.556	325.971
1998	12.113	257.709
1999	4.503	56.340

Kaynak:(Dünya Gazetesi, 8.7.1999:18)

Yukarıdaki dış ticaret verilerinden de anlaşılacağı üzere gümrük birliği basın sektörüne yapılan yatırımları çok önemli miktarlarda etkilememiştir. Ayrıca 1994 yılından başlayarak ithalat oranlarının düşmesi sevindirici olmakla birlikte; ülke ekonomisi yönünden ithalat-ihracat rejiminin aleyhimize olduğu da bu tablolardan anlaşılmaktadır.

B. KAĞIT

Gümrük Birliği'nden sonra diğer önemli bir maddi üretim faktörü olan kağıdın durumu incelendiğinde basın işletmelerinin kullanım ve fiyat avantajları nedeniyle ithal kağıdı üretimlerinde daha çok kullandıkları tespit edilmiştir. Basın işletmelerinde kullanılan gazete kağıdının ortalama giderlerin yüzde 20'sini teşkil etmesinden dolayı, kağıt temini konusu basın işletmeleri için sürekli bir endişeye neden olmaktadır. Türk basın sektörü açısından düşünüldüğünde basın işletmelerinin Gümrük Birliği'ne üye Avrupa Birliği üyesi ülkelerden ve üçüncü dünya ülkelerinden kağıt ithalatı yaptığı gözlenmektedir. Bu durum ulusal basın sektörümüzün aleyhine gelişmektedir.

Bu dönemle ilgili veriler incelendiğinde çarpıcı sonuçlara rastlanmıştır.1995 yılında 137 bin 158 ton gazete kağıdı üretimi yapan sektör, Gümrük Birliği'nin gerçekleştiği 1996 yılında 78 bin 149 ton gazete kağıdı üretimi yaparak aynı performansı gösterememiştir. Zira, sektörde ithal kağıt fiyatlarının yerli kağıt fiyatlarının altına düşmesi nedeniyle ithal kağıda olan talep artmış ve üretim düşmüştür.(Kavaklı,1995:91)

Bu dönemde fiyatlarda meydana gelen farklılığın nedenleri 4 başlık altında toplanabilir:

1. Avrupa Uzakdoğu pazarını yitirince, elinde bulunan üretim fazlasını Türkiye'ye kanalize etmiştir.

2. Gümrük Birliği sonrası vergi ve fonların kalkması ile ithal kağıt fiyatları yerli kağıt fiyatlarının altına düşmüştür.
3. Enflasyon kur dengesizliği sonucu ithal kağıt ucuzlamıştır.
4. Ana hammadde olan selüloz fiyatlarında 1995 yılında yaşanan ani artıştan sonra 1996 yılında meydana gelen ani düşüş sonucu kağıt maliyetleri dolayısıyla kağıt fiyatları düşmüştür. Ancak yerli üreticiler, hammadde kaynaklarına yakın olmadıkları ve yüksek stok bulduklarları için bu ani değişikliği fiyatlarına yansıtamamış ve ürünlerinin fiyatları ithal ürünlere nazaran yüksek kalmıştır.(Ekonomik Forum,15.5.1998:47) Diğer bir sebep ise özelleşme sonucu sekanın işlevselliğini kaybetmesi ile yeni dönüşüm kazanımlarının göz ardı edilmesinde yatmaktadır.

Gümrük Birliğinden sonra basın sektörünün dış ticaret rakamları incelendiğinde özellikle ithalat artışı net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. 1995 yılında 218 bin 286 ton gazete kağıdı ithal edildiği aynı dönemde ihracat rakamlarının 19 bin 036 ton olduğu gözlenmiştir. 1996 yılında ise 254 bin 980 ton gazete kağıdı ithal edilirken, 38 bin 785 ton gazete kağıdı ihraç edilmiştir.(Ekonomist,26.12.1999:91) 1997 yılının ithalat ve ihracat rakamları incelendiğinde bir miktar artış göze çarpmaktadır.1997 yılında 315 bin 032 ton gazete kağıdı ithal edilirken, 602 ton gazete kağıdı ihraç edilmiştir. 1998 yılında ise 238 bin 790 ton gazete kağıdı ithal edilirken aynı yıl 2 bin 754 ton gazete kağıdı ihraç edilmiştir. (Ekonomist, 26.12. 1999: 91) Verilerden de anlaşılacağı üzere gümrük birliği sektörü etkilemiştir. Veriler incelendiğinde, kağıt sektörünü yöneten işletmeler stok devir hızı ile ilgili verimlilik, satış ve pazarlama yönünden ulusal çıkarlar doğrultusunda program ve planlamadan uzak faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Gazete Kağıdının İthalat ve İhracat Rakamları(Ton)

YILLAR	İTHALAT	İHRACAT
1995	218.286	19.036
1996	254.980	351
1997	315.032	602
1998	238.790	2.754

Kaynak: Ekonomist, 26.12.1999:91)

C. İŞGÜCÜ

Maddi üretim faktörlerinin üçüncüsü ve en önemlisi işgücüdür. Dünya küreselleşme ile birlikte modern teknolojiyi kullanma yarışına giderken, işgücünde de uzmanlaşmaya gitmektedir. İşgücünün basın sektöründe ana unsurlardan birisi olarak uzmanlaşıp nitelik kazanması amacıyla her yıl milyarlarca lira kurum içi ve kurum dışı eğitime harcanmaktadır. Bu durum işletme açısından düşünüldüğünde kısa vadede maliyeti önemli ölçüde artıran bir unsur olarak görülse de uzun vadede kendisini finanse edebilecek önemli bir “insan niteliğini arttırmaya yönelik” yatırımdır. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde gümrük birliğinden sonra, basın işletmelerinde uygulanan insan kaynakları yönetimi anlayışında; herhangi bir değişiklik göze çarpmamaktadır. İşgücü faktöründeki değişimin daha çok Avrupa Birliği'ne yönelik olmasından dolayı Gümrük Birliği anlaşmasının işgücüne çok fazla bir etkisi olmadığı gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Gümrük birliği'nin basın sektörüne etkisini değerlendirdiğimizde, basın işletmeleri hammaddesi dışa bağımlı olan işletmeler olması dolayısıyla bazı avantajlar elde etmişlerdir. İthalatın daha rahat yapılır hale gelmesi, bürokrasinin azalması, ithalat sırasında alınan fonların kalkmasıyla maliyetlerin düşmesi gibi unsurlar basın işletmelerine büyük kolaylıklar sağlamıştır. Gümrük Birliği'nden sonra Türkiye'deki basın kuruluşları kendilerini Avrupa ile bütünleşmiş görmüşler ve yatırımlarını az da olsa artırmışlardır. Nihai hedef Avrupa Birliği olduğu için bu yatırımların yapılması basın işletmeleri için bir zorunluluk olarak görülmektedir. Ancak ulusal basının gereksinim duyduğu teknik, hammadde ve insan gücü açısından ulusal bir hedef gütmesi kalkınma ve rekabet şansımız açısından vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bu aynı zamanda işgücü ve istihdamında dengelenmesi anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

DİE Dış Ticaret Verileri :1996-1997

Dünya Gazetesi Kağıt-Matbaa-Basım Dosyası, No:52; 8 Temmuz 1999

Ekonomik Forum Ambalaj ve Kağıt Sektörü Dosyası, (15 Mayıs 1998), İstanbul:Cem Ofset

Ekonomist Yıllığı Türkiye 2000, 26 Aralık 1999

Ekzen N. (1999), *Medya ve Ekonomi:Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma Toplulaşma,Tekelleşme Yapısı(1965-1995)*, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Afa Yayınları, İstanbul

Kavaklı O., (1995),Gümrük Birliği Sonrası Türk Bası ve Basım Sanayi, *Türkiye Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Sürecinde Sektörlerimiz*, İTO Yayınları:13

Sarıhan, H. *Teknoloji Yönetimi*,(1998), İstanbul: Desnet Yayınları